

PAULA
NIVUKOSKI

*PIMEÄT
PÄIVÄT,
VALKEAT
YÖT*

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Suomen
Kulttuurirahasto

Teoksen kirjoittamista ovat tukeneet Suomen Kulttuurirahasto,
Kirjailijaliitto ja Otavan Kirjasäätiö.

© Paula Nivukoski ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

ISBN 978-951-1-48921-4

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

*Joki on avohaava maisemassa, viilto peltojen keskellä.
Koskesta pulppuaa yhä uutta mustaa, en saata katsoa
tuonelanvirtaa. Seison keskellä betonisiltaa ja tärisen.
Joki kuohuu jalkojeni alla, virtaa, muttei vie mihinkään.
Kohina käy lävitseni, minua on yhä vähemmän.*

Taivas on kevyt ja korkealla, me ajamme polkupyörillä maiseman halki. Anni istuu tarakalla, hoilaa pyhäkoululaulua sydämensä kyllyydestä. Pienet tytönkädet puristavat tanttukangasta, vyötärönauha kiristyy vatsaani vasten. Eino ajaa isänsä pyörällä, polkee rungon välistä, kun ei vielä yllä satulaan. Fillari rämisee, Eino kiihdyttää tahtia ja nauraa. Kaikki saavat kuulla, että Ruusupuron poika on tulossa.

Männyt vilisevät ohi, maisema avartuu pelloiksi. Kirkkokallion kohdalla alamäessä Anni kiljuu ilosta. Eino rimputtaa kelloa ja julistaa:

– Varokaa kylälääset ja ihmiset! Korven Eino ja äitee tuloo!

Anni levittää jalkansa, hame hulmahtaa purjeeksi tuulta vasten. Sitten sekin huutaa:

– Viimmeesenä Anni Marketta!

On tavallisen suloinen tiistaipäivä, aurinko paistaa kirkkaana taivaanlaelta. Maantieltä näkee melkein koko Pohjanmaan. Avarat laitumet ja viljavat pellot, vainioiden takaa saattaa aavistaa levollisena virtaavan Kyrönjoen. Kyläkaupalle on muutaman kilometrin matka, kolikot kilisevät kukkaronpohjalla. Einolla on taskussa oma ostoslista. *Kimröökiä*, se kirjoitti seitsemänvuotiaan huolellisuudella. *Piäni kerä siimaa.*

Tienpäässä Anni kuiskaa *ostetaanko tikkunekkuja?*

Lahjan kaupan pihassa vallitsee iloinen sekasorto. Tusinan veran kanoja kaakattaa pitkin pihaa, Lahja kiertää laumaa ja motkottaa. *Olkaas ny siipiännä myöten! Iita ja Miina omalle orrelle!*

Eino kaataa fillarinsa nurmikolle, lähestyy kanoja hitain askelin. Se levittää kätensä ja juttelee kanoille hiljaisella äänellä. *Kotona on kanasen hyvä kotkottaa.* Ruskea kana pysähtyy ja kääntää päätänsä.

Eino astuu lähemmäs, kana ottaa askeleen kohti kanatarhan ovea, astuu pienen kynnyksen yli. Kirjava kana seuraa ruskean perässä. Yksi kerrallaan kanat astuvat takaisin tarhaansa. Eino hymyilee leveästi. Lahja loksauttaa haan kiinni ja pudistelee helmojaan.

– Mitäs herrasväelle sais olla? Pyykki-poikia vai piparminttu-karamelleja?

– Ohrakryyniä, Anni vastaa topakasti. – Ja pikkuusen rinta-sokuria isomummalle.

Puotihuoneessa Annin katse kiertää vitriinit ja hyllyt, pysähtyy tupakkahyllyn päälle. Ylimmällä hyllyllä nököttää ihana silkki-mekkoinen posliininukke. Siellä se on istunut jo silloin kun minä olin pieni. Ei kai kellään Palonkylässä ole niin monta ylimääräistä markkaa, että tehtaantekoisia nukkeja malttaisi ostaa.

Lahja mittaa ohraryynejä pussiin, nostaa vaa'alle. *Viälä pikkuusen*, se juttelee itsekseen. Lahja sopii hyvin kaupan tiskin taa, sillä on hymy herkässä ja vikkelät kädet. Vaikka ostokset se punnitsee hitaammin kuin vanha Irma, jonka sormet löysivät oikeat punnukset katsomatta.

Lahja nostaa ryynipussin vaa'alta ja kaataa vielä pikkumitallien ryynejä pussiin. Kiertää pussinsuun kiinni ennen kuin ehdin sanoa vastaan. Sitten se nostaa emännänjatkon tupakkahyllyn eteen. Anni tarkistaa vaivihkaa kätensä. Puhtaat.

Lahja nostaa nukan Annin katsottavaksi. Anni silittää marja-puuronväristä helmaa varovasti sormenpäällä. Hetken aikaa on aivan hiljaista, tuoksuu pikkutytön unelmilta.

Koskiluhdan talo seisoo jyrkänä jokirannassa niin kuin aina. Vaikka vuodet kuluvat, kylmät talvet tuiskuavat, kesät leiskuvat ohi yhä nopeammin, talot ja pellot pysyvät. On kylvöaika, kohta hennonvihreät oraat pusksivat esiin mustasta maasta. Kesän mitaan laiho kasvaisi ja tuleentuisi, toisi elannon taas koko talveksi.

Keskikesällä mumma seisoisi jokirannassa, katselisi talon seinää ja tuumailisi, joko se tarttis uutta maalia.

Äitee tulee pihassa vastaan. *Tuun aiva justihi*, se huikkaa ja katoa aitan pimeään. Aina se on tuomassa tai viemässä jotakin. Aina jokin työ käsillä, ajatus kesken essuntaskussa.

Antero astuu tallista pihaan, pyörittelee heinänkortta hampaidensa välissä, Matti seuraa isänsä perässä. Jonakin päivänä Matti ottaisi haltuunsa Koskiluhdan tilan, kulkisi hitain askelin pitkin pellon selkää. Mutta vielä minä katson sitä niin kuin veljennyssyä katsotaan.

Äidissä ja Anterossa aika kuluu hitaasti, mutta mummassa vuodet näkyvät yhä syvempinä ryppyinä. Ei se enää mene äidin ja Ailin kanssa aamulypsulle, mumma istuu kiikkustuolissa ja sulkee silmänsä, kun kukaan ei huomaa.

Koputan varovasti ovenpieleen.

– Päivää taloon!

Eino ja Anni pelmahtavat ohitseni tupaan. Mumma avaa silmänsä ja katsoo minua hetken.

– Istukaa ny kiiruhimmaksi aikaa.

Eino nappaa lakin päästään ja istuu seinänvieruspenkille. Anni juoksee pitkin tupaa, vilkkusilmäinen elosalama, juoksee ja laulaa eikä mumman katse ehdi seurata perässä.

– Jätikkös sä sen piänen kotia? Sakariko sen nimi oli?

Silitän mumman kuunvalkeaa tukkaa. Nuttura ei kohoa enää pinnejä korkeammalle, mutta tukka on kammattu tarkasti.

Porstuasta kantautuu kiireisten askelten äänet. Äitee alkaa heti puuhata tulta hellanpesään.

– Kai te ny kaffille jättää?

Antero istuu takanvierustuolille ja vetää saappaat jalastaan.

Äitee häärrää ympäri tupaa, kattaa parempia kuppeja pöytään. *Kuinkas Ruusupurolla jaksellahan? Onko Johannes saanu kaikki kyl-vetyksi? Jokos se Heluna kohta poikii? Vieläkö Sakari syö kikkii?* En minä kerkeä sille vastaamaan, kun se jo seisoo keskellä tupaa kahvipannu kädessään ja sanoo:

– Tehkää hyvin.

Aili ilmestyy ovelle aivan kuin se kuulisi vinttikamariin äidin jokaisen sanan, ja ehkä se kuuleekin. Silloin kun pikkusisko ei kulje äidin perässä askareilla, se pujahtaa vinttiin, laskee almanakasta päiviä kesään.

Mumma ojentaa kätensä ja Eino auttaa sen keinutuolista. Mumma istuu penkin päähän, Eino siihen, missä Toivo-veli aina istui.

– Mitä sä ny siihen tryykäsit? Mumma kurtistaa kulmiaan.

– Oli tilaa, Eino sanoo varovasti.

– No istu ny sitte. Mutta älä tyrjää.

Toivo kaatui sodassa eikä kukaan ole sen jälkeen istunut sen paikalle. Eihän Eino ollut vielä syntynytkään, mutta pitäisihän sen tietää. Sodan jälkeen Toivosta tai surusta ei juuri puhuttu. Äiti ripusti Toivon kuvan salin seinälle. Ennen juhannusta ja joulua se pyyhkii kehyksestä pölyt, huokaa hiljaa ja sulkee taas salin oven takanaan.

– Minä näin jo pääskyysen! Anni hihkuu.

– Jaa, justiinhan oli vielä pajunkissoja, mumma sanoo ja ryyssä

kahvia tassilta. Lautanen tärisee sen käsissä. – Pitääkö niin vanhaksi tulla, jotta aiva vapajaa. Kyllä minä joutaasin jo kualla.

Annin kahvikuppi pysähtyy ilmaan.

– Älä ny hulluja puhu. Isoomumman pitää elää ja laskia montako omenaa tuloo Annin omaan puuhun.

Vanha könniläinen tuvan nurkassa lyö kaksitoista kertaa. Mumma hörppää taas tassilta, kahvi läikkyi rinnuksille. *On se ny pirnales!* Äitee nousee pöydästä ja hakee rätin. Mumma ei huoli apua, se pyyhkii itse tanttunsa, jupisee keskenään. *Kuinka sä näin nätin liinan mulle annoot?*

Antero kastaa korppua kahviin ja kysyy:

– Jokos se Eino on ollu pellolla?

– Isä lupas, jotta minä saan valjastaa Lystin huamenna, Eino kertoo ylpeänä.

– Soon oikeen, mumma sanoo ja pukkaa Anteroa kylkeen.

– Kyllä miäs ja hevoonen on paree ku mikää kones.

Antero iskee Einolle silmää.

– Tykkääsikkö sä kumminki tulla paapan Majuria kattomahan?

Eino nyökyttää tohkeissaan. Poika kiipeäisi traktorin kuskinpenkille ja hymyilisi kuin aikoiisi valloittaa koko maailman. Ja varmasti se aikookin.

Anni pyyhkäisee sokerikorpun murut suupielestään. *Äiti*, se kuiskaa hiljaa, nykii hameenhelmasta. *Käytääskö pikkuusen vintillä?*

Aili tulee meidän mukaan, se kulkee ensimmäisenä portaissa, hitaasti ja arvokkaasti kuin omistaisi koko vintin. Anni vilkaisee uteliaana ullakonluukkua, mutta seuraa sitten Ailia vinttikamarin ovelle.

Kukkaköynnöksin tapiseerattu kamari on Ailin valtakuntaa. Virkattu pitsipeitto sivustavedettävän päällä, huolella mankeloidut liinavaatteet kاپioarkussa, millintarkasti applikoidut monogrammit. Anni pujahtaa huoneeseen. Pitsiverho heilahtaa ilmvirran mukana, lattialankku narahtaa hiljaa.

Maisema ikkunan takana on muuttunut. Valo siroutuu keveänä vedenpintaan. Joskus katselin joelle yksin, luin uudestaan ja uudestaan kirjettä rintamalta. Naapurikylän poika kirjoitti niin kauniisti, toivoi minusta kirjeystävää. Ja minä vastasin Johannekselle. Me kerroimme kirjeissä tavallisia asioita, pieniä ja kauniita, sellaisia joita voi ajatella silloin, kun koko maailma on romahtamaisillaan, kun mitä tahansa saattaa tapahtua.

Aili avaa piirongin laatikon, paperiruuusujen tuoksu tulvahtaa huoneeseen. Aili ei anna Annin koskea muistikirjaan, se avaa kan-
nen varovasti ja lukee värssyjä hiljaa.

*Toivon elon polullesi onnen kukkaa monta,
monta onnen aamua ja iltaa surutonta.*

Anni huokaisee ihastuksesta. Koko aukeama on täynnä ihania kiiltokuvia.

Ailin nimettömässä kimaltelee ohut kultasormus, häitä vietettäisiin juhannuksena. Aili kosi Seppoaan karkauspäivänä ja Seppo vastasi, että *kyllähän se passaa*. Mumma oli moittinut, että *kyllä on sopimatoonta naisihmisen omia naima-asiootansa järjestellä*.

Anni tunnustelee sormenpäällä kiiltokuvaenkelin hohtavaa siipeä, kimmeltävät hopeakiteet tarttuvat tytön sormenpäähän. Pieni käsi nypertää hameenhelmaa. Huomaan että sen tekee mieli pyytää. Aili vetää muistikirjaa kauemmas ja sulkee kannet.

Me seisomme Annin kanssa kuistilla, pääskysel lentelevät pihanyllä. Eino juoksee verstaalta ja pyytää lupaa jäädä.

– Pitääs vielä pikkuusen veistää.

Minä nyökkään, osaahan se kotiansa tulla.

– Muistat vaan varua, jos tuloo auto vastahan.

Ilталыпсылла тумма варжо kulkee lävitseni. Lasken ämpärin utareen alle, puhallan käsiäni lämpimiksi, kylmiä ajatuksia loitommalle. On jo ehtoo, eikä Eino ole vielä kukaan tullut kotiin. Vaapukka kääntää päätään, nostelee jalkojaan, odottaa. Tartun vetimiin ja alan lypsää.

Ehkä Eino on keksinyt jonkin uuden leikin, unohtunut maantien laitaan. Ajanut huvikseen harhaan neljäntienristillä, tai mennyt Liisille kylään. Tai entä jos se.

On pakko tyynnyttää kädensä ja ajatuksensa. Maito kohisee ämpärin pohjaan. Vaapukka painaa päänsä, antaa minun lypsää. Yritän ajatella tasaisia ajatuksia, räsymaton raitoja. Ailin vanhasta kesämekosta leikattua keltaista, punaista kamarin kuluneesta karteekista, sinistä yömekon helmasta. Ennen kuin ehdin mustaan raitaan, navettakissa Hurra tassuttelee helmoihini, kiehnää hetken jalkaa vasten.

Ämpäri on kohta puolillaan, ajatukset vellovat levottomina. Mäkisen Elma oli nähnyt Palokylän perukoilla kiertolaisiakin. Ei olisi pitänyt antaa sen jäädä.

Äkkiä ovi temmataan auki ja Eino seisoo navetan kynnyksellä ylpeän näköisenä.

– Voi äitee, arvaa mitä moon teheny!

Eino näyttää yhtä aikaa pieneltä ja aika isolta jo, syksyllähän se menisi kansakoulun toiselle luokalle. Tekee mieli kaapata poika syliin, mutta navettatakki on likainen ja Einolla vastapesty pusero.

Eino piilottelee jotakin selkensä takana, muttei malta odottaa, että arvaan vaan esittelee heti aarrettaan.

Männynkuoresta veistetty kaarnalaiva on Einon kämmenen kokoinen. Siinä on kaksi ohutta mastoa ja tarkasti veistetyt tuohiset

purjeet. Einon maailman kahdeksas ihme. Kerran iltarukouksen jälkeen se luetteli ne seitsemän ensimmäistä. *Isän kanssa rakennettu puumaja, Koskiluhdan heinävintti, Reinilän mylly, Orisbergin kartano. Tönnin äijän kantama kivi vanhan kirkon seinässä. Pukkilaansaari ja Leväluhta.* Ja viimeisenä kaksimastoinen kaarnalaiva.

– Tästä tuli niin komia, jotta varmahan isäkin sanoo.

Mutta Johannes on pellolla eikä näe vielä Einon laivaa.

Poika seuraa minua maitoahuoneeseen, jää nojaamaan ovenpieleen.

– Kuule äitee, Eino aloittaa. – Minoon ajatellu lähtiä mailmaa kattomahan. Likeltä ja kaukaa. Meinaan kysyä isältä, jos se päästääs mun olumppialaasiin.

Minä nyökkään ja annan pojan kysyä, vaikka arvaan, ettei Johannes anna lupaa.

Eino jää kuistin portaille odottamaan isää. Se kaivaa taskustaan puukon, nihruttaa pientä reikää kaarnalaivaan keskittynyt ryppy silmiensä välissä.

Lopulta Johannes tulee pellolta. Se istuu Einon viereen ja kaivaa tupakat rintataskusta.

– Siitähän tuli komia, Johannes sanoo ja sytyttää tupakan, lempeä tuuli tarttuu savuun.

– Meinaan uittaa sitä joes, Eino sanoo vakavana ja Johannes nyökkää.

Tuvassa Eino laskee kaarnalaivan ikkunalaudalle ja tutkii tuohipurjeita, kunnes ensimmäiset tähdet pilkahtelevat taivaalle.

Iltapuurolla Anni vilkuilee haaveellisena kaarnalaivaa.

– Saanko minäkin leikkiä sillä?

Eino pudistaa päätään.

– Jokia pitkin pääsöö vaikka Amerikkahan. Minä lähären yksin, ei sellaaaset reissut oo pikkulikkoja varte.

Kaurapuuro keittyy hellalla hiljakseen. Anni kumoo pahvilaatikkollisen tyhjiä lankarullia lattialle. Eino nostaa vanhan saippua-laatikon keskelle mattoa ja sanoo, että siinä on kirkko. Anni ajaa lankarulla-autolla mustaa raitaa pitkin.

– Täältä tuloo kaara ja kaikki kakarat pääsöö kyyttihin!

Räsymaton raidoille rakentuu kokonainen maailma. Sakari paukuttaa puulusikalla emalikattilan pohjaa ja nauraa.

Johannes istuu pöytään ja lappaa puuroa lautaselle. Eino istuu viereen, pyytää *yhtä palio puurua ku isällä ja pikkuusen enempi mustikkasoppaa*. Puuron jälkeen ne tekevät lähtöä pellolle. Johannes lyö lakin päähänsä ja sanoo: *auta ny isälles saappaat jalakahan*.

Eino seuraisi isäänsä talliin, ne valjastaisivat Lystin yhdessä. Pellolla Johannes ojentaisi ohjakset Einolle, katsoisi poikaa, kirkasta taivasta vainion yllä.

– Onko hevooselle sokuria? Eino varmistaa.

Sakari katsoo niiden perään ja sanoo *heoone*. Anni nauraa ja sanoo, ettei Eino mikää hevoonen oo ku poika.

Kerään puurolautaset tiskiін ja solmin essun tantun eteen. Nostan Sakarin leikkikehään, annan sille helistimen käteen.

Lasken taikinakulhon pöydälle, kertaan mielessäni mumman nisureseptiä. Anni kauhaisee emalikulilla jauhoja pussista, vetää sormensyrjällä kupin reunan tasalle.

Pilkkumin kylkeen on tarttunut hius. Minunkohan nutturalta se on karannut vai Annin palmikolta? Nuolaisen sormenpäättä ja pyyhkäisen kulhon pintaa, mutta hius ei lähde irti. Pilkkumissa on

särö. Tumma linja kulkee melkein pohjaan saakka, jonakin päivänä pilkkumi särähtäisi ja halkeaisi kahtia. Jonakin tavallisena päivänä sirpaleet sekoittuisivat taikinaan.

Anni rikkoo kananmunan maitolasiin ja haistaa.

– Ei oo tipu eikä mätä! Anni lupsauttaa munan kulhoon.

Työnnän käteni taikinaan, Anni ripsauttaa vielä jauhoja sekaan. Painan siunaavan ristin nisutaikinaan ja peitän kulhon liinalla.

Anni ottaa piironginlaatikosta paperinukkensa, sovittelee lenin-kejä niiden ylle. *Tämän nimi on Senni ja se asuu kaukana kaupungis. Tämän nimi on Anni. Soon kuus ja silloin kolme kanaa.*

Tekee mieli napsauttaa radio päälle ja kuunnella joku laulu. Napata Sakari syliin ja tanssia pikkuusen. Tuvan lattialla on kolme kirkasraitaista mattoa, viime talvena kudottua ja vielä raikkaan-tuoksuisia. Mitä muuta elämältä voisi pyytää? Kaksi kamaria ja pikkuinen tupa. Kolme naurukasvoista lasta ja mies, joka pyyhkii saappaansa ennen kuin astuu peremmälle.

Anni keikuttaa paperinukkea pöydänpintaa vasten ja sanoo, että tämä lähtis ny navetalle. Minä seison hetken ikkunassa, katson miestä ja poikaa kaukana kotivainiolla. Lystin tasamittaiset askeleet kulkevat halki pellon ja päivän.

Pyöräytän taikinasta neljä yhtä paksua pötköä ja annan Annin letittää. *Yli, ympäri ja sitte ristiin*, Anni juttelee itseksensä. Muutaman kiepauksen jälkeen neljäs taikinapötkö unohtuu sivuun. Anni katsoo pitkoa pää kallellaan ja nappaa pötkön poikki.

– Siitä tuliki kakarootten pitko. Sopii paremmin kaffikuppihin!

Nostan nisut ja ankkastukit uuniin, Anni hyppää jo ruutua pors-tuan matolla. Senni-tädin opettama värssy rytmittää sen hyppyä.

*Yks elämälle,
kaks kuolemalle,
kolme askelta miehelään,
neljä karkumatkalle.*

Lämpö väreilee pellon yllä, me istumme ladon varjossa. Johannes katselee taivasta. *Poutaa piisaa ehtoolle asti*. Sakari istuu viltillä, Anni pyörittelee apilankukkaa sormissaan, hyräilee hiljaa kissanpolkkaa. Eino nappaa korista pullan, katsoo taivasta samaan suuntaan kuin Johannes. Miten se äkkiä näyttääkin niin paljon isältään. Koko päivän se kulkee Johanneksen askelissa, pellon päässä se pyytäisi taas suitsia ja sanoisi, että huilaa sinä välillä.

Johannes hörppää kahvia. Katson vaivihkaa sen niskaa, tekisi mieli koskettaa. Mutta silloin Johannes kääntyisi kohti ja lakeus humautaisi loputtomaksi. Suljen silmäni ja hengitän syvään. Miten elämä voikaan olla näin helluusta?

Vain joskus harvoin Johannes katoaa minulta, putoaa hetkeksi tummaan hiljaisuuteen. Joskus silloin, kun toiset sodan liian likeltä nähneet tulevat käymään ja miehet viiptyvät liian pitkään tallinkulmalla. Nurkkalan Eetulla on povarissa viinapullo, Mäkisellä höökipulveria rintataskussa. Yötä myöten puheet tummuvat ja rintamalinja siirtyy Mustikkamäen mettänrantaan. Minä tukin pumputia korviini ja annan niiden puhua rauhassa. Auringon noustessa ryssä perääntyy, ukot läiskäyttävät kätensä reiteen ja lähtevät.

Aamulla Johannes menee talliin, öljyää tarkasti kaikki Lysin varusteet, lähtee sitten metsään kirveen kanssa. Illalla se palaa työstä väsyneenä ja kysyy, olisko nisua kaffin kans. Ja minä keitän sille oikein vahvaa kahvia.

Johannes haukkaa pullastaan, sokerikiteet putoilevat sen työhousuille.

– Kyllön hyvää nisua, Johannes sanoo. Se katsoo silmiin ja hymyilee. *Ajatus susta auttoo jaksamahan sen ryssänhelevetin.* Niin se silloin sanoi, kun tuli takaisin kuolemasta tai sieltä jostakin ja silloin minä tiesin, että rakkaus kestäisi kaiken.

– Otakko lisää kaffia? minä kysyn.

Vieläkin ihmettelen, miten se voi olla elossa, miten se voi olla siinä ja taputtaa olalle omaa poikaa, ohjastaa hevosta omalla pelolla.

Eino hörppää maitopullon tyhjäksi ja pyyhkäisee maitoviikset kämmensyrjään.

– Eikähän mennä takaasi töihi.

Kannan vettä saunalle, kylmää kaivovettä loiskahtaa hameenhelmalle. Anni on keksinyt leikin, jossa Sakari saa olla hevonen ja kontata pitkin pihaa. Annilla on pullanmuruja essuntaskussa ja ne nauraa molemmat. Eino on Johanneksen kanssa kylvässä kevään viimeistä sarkaa.

Saunanpesässä rätisee tuli, on lauantai-ilta ja aika saa hidastua kaikessa rauhassa. Navetan yllä taivas on lempeän sininen. Saunan piipusta savu nousee hentona vanana kohti valkeita pilviä ja katoaa.

Viivyttelen pihamaalla, hevosen askelten äänet kantautuvat maantieltä. Johannes ajaa pihaan leveä hymy kasvoillaan. Eino heiluttaa kättään ja huutaa:

– Kaikki kylvetty, saa sataa ja paistaa! Meirän pelloolle kasvaa kultaaset laihot!

Eino antaa Lystille leivänpalan taskustaan ja taputtaa kylkeä. Eino on isänsä poika, onnellisimmillaan pellon laidalla. Johannes taluttaa hevosen talliin, Eino livahtaa leikkeihin Annin ja Sakarin kanssa.

Johannes halaa minua keskellä pihaa, mies tuoksuu maalta ja hieltä. Suutelen Johannesta suoraan suulle. Mies laskee kädet uumalleni, suutelee kaulaa. Johannes ottaa askeleen lähemmäs, on ihan liki minua.

Me astumme saunan kynnyksen yli, hengitämme samaa ilmaa, samaa tiheää hetkeä. Ovenraosta tulviva ohut valojuova tanssii lauteilla, Johanneksen vahvoilla käsivarsilla, minun paljailla säärilläni.

Äkkiä valojuova laajenee, joku seisoo saunan ovella. Annin punaiset lettinauhat hohtavat saunan hämärässä.

– Joko on lämpööstä?

Anni levittää pienen pyllynalustan keskilauteelle. Eino seuraa Johannesta ylälauteelle ja odottaa, että isä heittää löylyä.

Höyry kohooa kuumana pilvenä kohti kattoa. Sakari istuu pesuvadissa ja räiskyttää vettä. Anni antaa sille pesusienen käteen ja kysyy *osaakko sä jo pestä sun varpahat?*

Eino oikaisee ryhtiään ja sanoo:

– Isä, minä tahtoon lähtiä olumppiakisoja kattomahan.

Johannes yskäisee.

– Helsinkiin asti. Minen oo ikänä niin kaukana käynykkää.

– Mutta jos minä menisin. Mäkisen Osku on kuulemma menos.

Ja painiseuran miähet.

– Jaha, Johannes sanoo ja huokaa. – Eikö mentääsi vain Laihialle maatalousnäyttelyhin?

– Emmä pässejä haluaasi kattella ku ihmisiä, Eino sanoo hiljaa.

– No kattotahan ny. Jos oot koko kesän oikeen reipas työmiäs, nii harkitaha.

Eino ojentaa kättään nappoa kohti ja katsoo Johannesta.

– Heitetähänkö miästen lölyt?

Johannes nyökkää ja Eino heittää kaksi napollista. Kiuas sähköttää, Anni kiljaisee ja säntää ulos. Anni juoksee pihan halki, istuu keinulaudalle paljaalla pyllyllä. Se ottaa vauhtia ja antaa keinun lennättää korkealle taivasta kohti. Pitäisi huutaa perään ja sanoa tiukasti, mutta sanat sulavat suuhuni. Tyttö on niin täynnä riemua elämästä, niin kevyt on kevätpäivän ilta. Keinukoon nyt, kyllä varpaita kohta alkaisi palettaa.

Höölyä! Sakari komentaa ja nauraa. Johannes nojaa selkensä seinään ja sulkee silmänsä.

Katson Johannesta vähän salaa, se näyttää niin komealta. Minun oma mieheni, johon kerran rakastuin rivien väleissä. Ja vieläkin rakastan sen jokaista sanaa, vaikka saisi se vähän enemmänkin jutella.

Me puhumme Johanneksen kanssa tavallisia asioita. Iltaisin Johannes katsoo taivasta ja koputtaa ilmapuntaria. Jos on luvassa

kylmä yö, Johannes hakee ylimääräisen sylillisen puita. Eilen ilta-puurolla Johannes istui pitkään mietteissään ja sanoi sitten, että ens kesänä ostetaan meillekin traktori.

Johannes ei puhu koskaan sodasta. Ei sanaakaan niistä menete-tyistä vuosista, jolloin pelkäsin sen makaavan kuolleena ja kadon-neena vihollisen mailla. Jossakin Johannes silloinkin oli. Ehkä se tärisi kylmää kiviseinää vasten ja pelkäsi pimeää. Ehkä se pantiin työhön, joka uuvutti jokaisen lihaksen ja koko ihmisen niin, ettei ajatuksiin sopinut kuin toive hetken levosta. Ehkä oli niin ahdasta, että unelma omasta elämästä pakeni vain lyhyisiin uniin aamuyön kylminä tunteina.

Lappaan muuripadasta kuumaa ja toisesta saavista kylmää. Anni juoksee viluisena saunaan ja kysyy:

– Minkä tähären lehemät ei käy pesuulla ja kissi pesöö ittiänsä koko aijan?

Eino istuu pikkujakkaralle ja ojentaa suopapalaa. Hankaan suopaa Einon vaaleaan tukkaan. Se nipistää silmänsä kiinni ennen kuin ehdin nostaa nappoa sen pään päälle. Eino on niin kapea, ettei sen pesemiseen monta napollista mene.

Einon selässä on vielä liukas suovantuntu, kun se kysyy:

– Passaako ottaa pikkuusen mehua?

Eino juoksee edeltä tupaan. Varmaan se nostaa lavittan kaapin eteen, kollaa pikkuleipiä ylähyllyltä. Kaataa viinimarjamehua kah-teen lasiin.

Sakari järsii vanhan hantuukin reunaa.

Minä levitän hellästi suopaa Johanneksen iholle. Sen selässä on pitkä punainen arpi. Varon koskemasta arpeen tai ihon alle piilo-tettuun muistoon. Kerran erehdyin siitä kysymään. Johannes ei sanonut mitään. Otti vain tupakkiaskin takan reunukselta ja lähti. Puolen yötä se istui tuvan portailla polttelemassa. Oli tähtikirkas yö ja varmasti se jo paleli, mutta siinä se vain istui kalsaripaidassaan ja tuijotti tyhjyyteen. Aamulla siivosin tumpit enkä enää kysynyt.

Saunan jälkeen Johannes pysähtyy keskelle pihaa ja katsoo taivasta pitkään. Minä jään sen viereen ja Johannes kietoo kätensä minun ympärilleni. Taivas kaareutuu pienen tupamme ylle eikä mitään muuta ole olemassa, ei mennyttä eikä vielä tulevaa.

Kun lapset jo nukkuvat, Johannes kantaa porstuasta mustan laatikon tuvan pöydälle. Kliksauttaa soljet auki.

– Pyysin Alakoskesta grammarin lainahan.

– Eihän ny yällä levyjä kuunnella, kakarat herää, minä yritän, mutta Johannes huiskaisee kättään ja alkaa veivata gramofonin kammesta.

Johannes on ajanut partansa, sipaissut kölninvettä leukaansa. Johannes ojentaa kätensä ja minä niiaan. Levy rahisee ja kohta valssi humauttaa tupaan. Hetken pelkään, että joku lapsista herää, mutta sitten annan tanssin kantaa ja Johanneksen viedä.

– Tehtääskö vielä yks? Johannes kuiskaa korvaani, suutelee kaukaa. Minä kikatan kuin pikkulikka.

Pyhäaamuna vien väkeni kirkkoon. Kampaan Einon pörröisen tukan, kiedon Annin tukan kahdelle palmikolle, solmin satiini-nauhoilla.

Kirkonmäellä Antero ohjastaa hevosensa meidän Lystin viereen. Aili huiskuttaa iloisena kättään. Pikkusisko näyttää yhtä aikaa lapselta ja aikuiselta. Vaikea kuvitella, että kohta sitäkin vietäisiin miehelään.

Kirkonpenkissä me istumme samaan riviin, Eino etsii mum-malle virret valmiiksi. Aili hyppyyttää Sakaria polvellaan.

Kirkkoherra saarnaa pelastuksesta ja kadotuksesta, Sakari tarttuu Ailin huiviin ja nauraa.

Kesken saarnan katseeni karkaa kirkkoherran sanoista, seuraa kultaista ikkunankarmia, kiipeää kaidetta pitkin lehterille.

Lehterillä häälähtää Aliina Tulimaan tumma hahmo. Se tuijottaa minua pienillä mustilla silmillään.

Tekee mieli pukata Johannesta kylkeen, että katto ny, harvemmin Aliinaa on kirkossa nähty. Pyhisinkin se istuu pienessä tuvasaan Palonkylän perukoilla, saapas vasemmassa ja paksu nahkaneula oikeassa kädessä. Sitten ajatukseni leikkautuu kahtia. Ei ole nähty Aliinaa kaupalla tai omassa tuvassaankaan vuosikausiin. Aliina Tulimaa on kuollut jo vuosia sitten.

Kirkkoherran ääni voimistuu ja kumisee väkevänä halki kirkkosalin. *Valvokaa siis, sillä te ette tiedä päivää ettekä hetkeä.*

Käännyn vaivihkaa katsomaan taas lehterille, mutta Aliinaa ei enää näy.

Jumalanpalveluksen jälkeen me istumme Johanneksen kanssa tuvan portailla. Johannes nappaa tupakan rintataskusta, sytyttää kämmenensä suojiissa.

– Kyllön komia päivä. Ei oo kiirus mihinkään.

Johannes puhalttaa savua ilmaan ja huokaa. Sakari nukkuu päiväunia, Anni ja Eino liesuavat jossakin omissa leikeissään.

– Joskus on vaan nii helluusta olla olemas, minä sanon, ja sitten me istumme yhdessä hiljaa. Johannes ottaa pitkän henkosen tupakastaan.

Taivaalla kelluu keveitä pilviä, hengitän syvään ja annan ajan kulua. Pääskynen lentää kierroksen pihan yllä ja häviää räystään alle. Tuoksuu maalta ja vapaudelta.

Eino juoksee portaiden juureen, se pyörittelee sanojaan kuin kymmenpennisiä taskunpohjalla.

– Äitee, mentääskö mumman tyä? Eino kysyy silmät loistaen, varmasti sillä on taas kaarnalaivat ja valtameret mielessään.

– Kyllähän sä kotonaki kerkiät veistellä, Johannes sanoo ja tumpkaa tupakan. Eino suu menee mutruun, mutta ei se keh-
taa sanoa isälle vastaan. Eino pyörittelee hiekkaa kengänkärjellä.

Johannes kaivaa uuden tupakan rintataskustaan.